

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จากการศึกษากรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จำนวน 10 คน ทำให้ได้ข้อสรุปของลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ทั้งนี้ แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จากกรณีศึกษา 10 ราย มีต้นทุนชีวิตแตกต่างกัน เนื่องด้วยลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละคน แม้จะมีสภาพบริบทแวดล้อมคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยของเรื่องราวชีวิต ดังตาราง

ตาราง 3 สรุปย่อกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติ จำนวน 10 คน

ที่	นามสมมติ	ระดับการศึกษา	การศึกษาเพิ่มเติม	อาชีพ	ความสนใจอื่นๆ
1	หอม	<u>รัฐฉาน</u> - ประถมศึกษา ปีที่ 2 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษาตอน ปลาย	- การเย็บผ้า (วิทยาลัยสาร พัดช่าง) - เรียน คอมพิวเตอร์ จากห้องเรียน ความคิด (Migrant Learning Center)	แม่บ้าน	
2	จายแสง	<u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษา ตอนต้น	- เรียนภาษาไทย ใหญ่ พม่าและ อังกฤษ จากวัดที่ ไปอาศัยอยู่ - เรียนภาษาไทย จากองค์กรอิสระ	ลูกจ้างใน องค์กร อิสระ	- เป็นนักจัด รายการวิทยุ - ร่วมการอบรม ให้ความรู้ของ กลุ่มองค์กร อิสระเกี่ยวกับ แรงงานไทยใหญ่

ตาราง 3 (ต่อ)

ที่	นามสมมติ	ระดับการศึกษา	การศึกษาเพิ่มเติม	อาชีพ	ความสนใจอื่นๆ
3	หม่อง	<u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษา ตอนต้น	- เรียนภาษา ไทใหญ่จากวัด ในหมู่บ้าน - เรียนภาษาไทย และคอมพิวเตอร์ ที่ห้องเรียน ความคิด (Migrant Learning Center)	ลูกจ้าง ร้านอาหาร ตามสั่ง	- เป็นคณะกรรมการ จัดงานกิจกรรม ประเพณีสำคัญ ของชาวไท ใหญ่ มีบทบาท เป็นพิธีกร และ ประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูล
4	หอมวล	<u>รัฐฉาน</u> - มัธยมศึกษาปีที่ 1 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษา ตอนปลาย	- เรียนภาษาไทยที่ วัดสวนดอก	ลูกจ้าง ร้านอาหาร ตามสั่ง	- เป็นอาสาสมัคร ชมรมการศึกษา และ ศิลปวัฒนธรรม ไทใหญ่จังหวัด เชียงใหม่ (ช่างฟ้อน)
5	แสงดาว	<u>รัฐฉาน</u> - ประถมศึกษา ปีที่ 2 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ ประถมศึกษา	- เรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไทใหญ่ และคอมพิวเตอร์ ที่ห้องเรียน ความคิด (Migrant Learning Center)	ลูกจ้าง ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	- เป็นอาสาสมัคร ให้กับองค์กร อิสระด้านสิทธิ และสุขภาพ ของแรงงาน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ที่	นามสมมติ	ระดับการศึกษา	การศึกษาเพิ่มเติม	อาชีพ	ความสนใจอื่นๆ
6	ก้อนคำ	<u>รัฐฉาน</u> - ประถมศึกษา ปีที่ 3 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ ประถมศึกษา	-	ลูกจ้างใน องค์กร อิสระ	- เป็นอาสาสมัคร ของชมรม ธรรมจักร - เป็นอาสาสมัคร สอนภาษา ไทใหญ่
7	หม่านฟ้า	<u>รัฐฉาน</u> - อนุบาล ปีที่ 1 - ประถมศึกษา ปีที่ 6 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษา ตอนต้น	-	ลูกจ้างใน Lab เพาะพันธุ์ กล้วยไม้	- เป็นอาสาสมัคร ชมรมการศึกษา และ ศิลปวัฒนธรรม ไทใหญ่จังหวัด เชียงใหม่ (ช่างฟ้อน)
8	สวยอิ่ง	<u>รัฐฉาน</u> - ประถมศึกษา ปีที่ 4 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับ มัธยมศึกษา ตอนต้น	- เรียนภาษาไทยที่ วัดสวนดอก	ลูกจ้างใน ร้านซัก อบรีด	-

ตาราง 3 (ต่อ)

ที่	นามสมมติ	ระดับการศึกษา	การศึกษาเพิ่มเติม	อาชีพ	ความสนใจอื่นๆ
9	อ่องคำ	<u>รัฐฉาน</u> - มัธยมศึกษาตอนปลาย <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับประถมศึกษา	- เรียนภาษาไทย ที่วัดสวนดอก - เรียนภาษาไทยและคอมพิวเตอร์ที่ห้องเรียนความคิด (Migrant Learning Center)	ลูกจ้างในโรงพิมพ์	- อาสาสมัครจัดรายการวิทยุ - อาสาสมัครกลุ่มชมรมการศึกษาและศิลป์ วัฒนธรรมไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่
10	ยอดแสง	<u>รัฐฉาน</u> - ประถมศึกษาปีที่ 4 <u>ประเทศไทย</u> - กศน.ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	- เรียนภาษาไทยที่วัด(บวชเรียน) - เรียนภาษาไทยและคอมพิวเตอร์ที่ห้องเรียนความคิด (Migrant Learning Center) - เรียนในโรงเรียนขององค์กรอิสระชาวไทใหญ่	ลูกจ้างในองค์กรอิสระ	- เป็นอาสาสมัครจัดอบรมภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ให้แรงงานชาวไทใหญ่

หมายเหตุ ** การศึกษาสหภาพพม่า กระทรวงศึกษาธิการของพม่า เป็นผู้รับผิดชอบ

ในการบริหารการศึกษาของประเทศ ใช้ระบบการศึกษาเป็นระบบ 5: 4: 2 ดังนี้ ประถมศึกษา 5 ปี (อนุบาล 1 ปี และประถม 4 ปี) มัธยมศึกษาตอนต้น 4 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี และอาชีวศึกษา 1-3 ปี อุดมศึกษา 4-6 ปี

ชาวไทใหญ่ ที่มีพื้นฐานการศึกษาในระดับที่ไม่สูงนัก เนื่องจากปัจจัยเรื่องฐานะทางการเงินของครอบครัว เนื่องจากระบบการศึกษาที่เน้นการท่องจำ ทำให้แรงงานข้ามชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ ได้ความรู้ตามรายวิชาที่เรียน แต่ขาดทักษะการวิเคราะห์หาความเป็นเหตุเป็นผล

และการเปิดโลกทัศน์นอกห้องเรียน ประกอบกับพ่อแม่บางคน ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา เพราะมองไม่เห็นอนาคตเมื่อเรียนจบการศึกษาในระดับสูงของลูกหลาน เนื่องจากส่วนใหญ่เมื่อเรียนถึงระดับหนึ่งก็ยังคงออกมาทำงานทำไร่ทำสวนเหมือนที่พ่อแม่เคยทำมาเช่นเดิม แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ จึงมีความรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่บ้านเกิดและในประเทศไทย ที่สามารถประกอบคนให้ดำเนินชีวิตเอาตัวรอดได้และรู้เท่าทันสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มเครือญาติ เพื่อนฝูง เครือข่าย มีความสำคัญ ในการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่จะสอบถาม เรื่องวิธีการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย การหาที่อยู่อาศัย การหางาน การติดต่อทางบ้าน การติดต่อทำเอกสารทางราชการ จากญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง แต่ในความสัมพันธ์ของเพื่อนฝูง นั้น ก็ยังคงมีเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง แรงงานข้ามชาติบางคนถูกชาวไทใหญ่ที่เข้ามาทำงาน ก่อนหลอกลวงเรียกเก็บค่านายหน้าในการหางานให้ทำ โดยที่ไม่บอกกล่าวล่วงหน้า แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่บางส่วนที่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกับเครือข่ายชาวไทใหญ่ในจังหวัด เชียงใหม่ โดยได้รับข่าวสารจากเครือข่ายชาวไทใหญ่ที่รู้จักกันจากที่ทำงาน สถานศึกษา และจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนอกจากเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันแล้วยังเป็น ช่องทางในการสื่อสารติดต่อสอบถามเรื่องทางบ้าน ปัญหาการดำเนินชีวิต และการพบปะเพื่อน และญาติพี่น้องที่ไม่ค่อยได้พบกัน

ในขณะเดียวกัน ชาวไทใหญ่มีวัฒนธรรมความเชื่อที่มีผลต่อวิถีคิดในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ชาวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องบาปบุญ เช่น หากมีลูกชาย ต้องเข้าพิธีล้างดวง เพื่อพ่อแม่จะได้ขึ้นสวรรค์ เป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ หลายคนทำงานเก็บเงิน เพื่อจัดงานล้างดวงให้ลูก บางคนมีปัญหาหนี้สินจากการจัดงานล้างดวง การจัดงานล้างดวง บางแห่งจึงเริ่มลดค่าใช้จ่ายในงานลง เช่น การลดจำนวนวันจัดงานลง เป็นต้น ส่วนลูกผู้หญิง ต้องกตัญญูช่วยพ่อแม่ทำงานไม่ประพฤติตนนอกถิ่นนอกรทาง รวมถึงการแต่งกาย เช่น การไว้ผมยาว ซึ่งจะสังเกตเห็นว่าแรงงานชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่นิยมผมยาวตรง ไม่ย้อมสี ซึ่งเป็นความเชื่อของคนที่มีผมยาวจะเป็นผู้มีบุญ รวมถึงการแต่งกายด้วยชุดไทใหญ่ในวันสำคัญ ทางศาสนา ซึ่งยังคงประเพณีปฏิบัติอย่างเหนียวแน่น สำหรับแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ บางคนยังคงปฏิบัติตามวัฒนธรรมแบบชาวไทใหญ่ในสังคมไทย ในขณะที่บางคนเลือกที่จะ ปฏิบัติตนเลียนแบบคนไทยในสังคม เพื่อไม่ให้เป็นจุดสนใจหรือแปลกแยกมากเกินไป

แรงงานข้ามชาติกับสิ่งที่ต้องเผชิญและต่อสู้

จากข่าวที่ถูกสื่อสารในวงกว้าง และความไม่เข้าใจเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ของคนในสังคม ทำให้เกิดอคติต่อแรงงานชาวไทใหญ่ ซึ่งถูกมองเป็นกลุ่มคนที่มักสร้างปัญหาในสังคม เป็นกลุ่มที่แย่งงานของแรงงานไทย มีปัญหาในการสื่อสาร และอยู่ร่วมกับคนในสังคม ฯลฯ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ที่เข้ามาทำงานในจังหวัด เชียงใหม่ มีหลากหลายกลุ่ม แต่ละคนมีวิถีคิด การดำเนินชีวิต และความสำนึกต่อการ รับผิดชอบสังคม ที่แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนมาจากการบอกเล่าของกรณีศึกษา ทั้ง 10 คน คือ ทุกคนล้วนสำนึกรักประเทศไทย ที่ให้ที่พักอาศัย ให้มีงานทำ และเป็นพลเมือง คนหนึ่งในสังคม

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษา จำนวน 10 คน ผู้ศึกษา พบว่า แรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ต้องเผชิญปัญหา และส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ ในหลายประเด็น ดังนี้

1. การถูกเลือกปฏิบัติ และอคติต่อแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่

คนไทยส่วนใหญ่ ยังมีความรู้ ความเข้าใจต่อเรื่องราวของแรงงานข้ามชาติ ไม่ชัดเจน มากนัก จึงเกิดการรับรู้เพียงว่าแรงงานข้ามชาตินั้นเป็นคนอื่น เป็นแรงงานราคาถูก เป็นคนที่ไม่ มีฐานะทางสังคม นอกจากการเป็นแรงงานราคาถูกเพียงเท่านั้น คนในสังคมไทย จึงมีการเลือก ปฏิบัติ และมีอคติต่อแรงงานข้ามชาติ เช่น ในการติดต่อสถานที่ราชการ แรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ บางคนได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ แรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ เมื่อพบสถานการณ์การเลือกปฏิบัติ หรือได้รับการดูถูกจากคนรอบข้าง ส่วนใหญ่ ใช้การแก้ไขปัญหาโดยการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น แม้ในช่วงแรกจะเกิดอารมณ์ ความรู้สึกน้อยใจ ไม่พอใจบ้าง แต่ในที่สุด ก็ไม่พบทางออกอื่นใด นอกเหนือจากความพยายามในการปรับตัว รู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และเรียนรู้จากประสบการณ์ที่พบเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีก เช่น พยายามฝึกฝนภาษาไทย ทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน ให้คล่อง เพื่อสามารถสอบถามข้อสงสัย กับเจ้าหน้าที่ได้โดยตรง พยายามปรับพฤติกรรมให้กลมกลืนกับคนไทย โดยไม่แต่งกาย หรือ แสดงพฤติกรรมที่เป็นจุดสนใจในสังคม เป็นต้น

2. การละเมิดสิทธิแรงงาน และสิทธิมนุษยชน

แม้จะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และแรงงานข้ามชาติบางส่วนมีการจดทะเบียน อนุญาตทำงานถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นยังคงมีการละเมิดสิทธิแรงงาน และสิทธิมนุษยชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติผู้หญิง ซึ่งมีประสบการณ์ ศึกษานายจ้างผู้ชายพยายามล่อลวงละเมิดทางเพศ โดยที่นายจ้างผู้หญิงไม่สามารถให้ความเป็นธรรม

ได้ แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ เมื่อพบการถูกละเมิดสิทธิแรงงาน หรือสิทธิมนุษยชน รวมถึง การเอาเปรียบในทุกรูปแบบ ไม่กล้าที่จะเรียกร้องสิทธิของตนเอง เนื่องจากไม่ทราบว่า ต้องดำเนินการอย่างไร หรือติดต่อองค์กรหน่วยงานแห่งไหน บางรายเกรงผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นในกรณีที่แรงงานข้ามชาติอยู่ระหว่างการขาดต่ออายุบัตร ส่วนใหญ่จึงแก้ไขปัญหา โดยการลาออกจากการที่มีภาวะกดดันเช่นนั้น แล้วเริ่มต้นหางานใหม่ทำ

3. ปัญหาด้านการสื่อสาร การฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย

แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ฟังและพูดภาษาไทยได้บ้าง เนื่องจากภาษาไทใหญ่ ในบางเขตพื้นที่นั้น มีความใกล้เคียงกับ ภาษาคำเมืองของคนเชียงใหม่ แต่ส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินชีวิต ทั้งการพูดคุยกับคนรอบข้าง การสื่อสารกับลูกค้า การติดต่อกับหน่วยงานราชการ การเดินทาง ฯลฯ ล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการดำเนินชีวิต และการรู้เท่าทันผู้ที่ไม่หวังดี เช่น นายหน้ารับจ้างเป็นนายจ้าง หรือติดต่อทำเรื่องบัตรอนุญาต แรงงาน เนื่องจากแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ที่ยังไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้คล่อง นิยมใช้บริการของนายหน้าในการจัดการเรื่องเอกสารทางราชการให้ โดยที่แรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่ จะไม่ทราบรายละเอียดที่แท้จริงของข้อมูล และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เพราะอ่านและ เขียนภาษาไทยไม่ได้ แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการพูดภาษาไทย ที่มีสำเนียง แบบคนไทใหญ่ การฟังภาษาไทยบางคำก็ไม่เข้าใจความหมาย การอ่าน และการเขียน ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝนจากการสมัครเรียนภาษาไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในช่วงที่พบ ปัญหาเรื่องการสื่อสารภาษาไทย แรงงานข้ามชาติบางคนแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยง การสนทนาด้วยประโยคยาวๆ

4. การเอาเปรียบจากกลุ่มเครือข่ายเดียวกัน

เนื่องจากจำนวนแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่อจำนวนมาก ที่เข้ามาทำงานในจังหวัด เชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความรู้สึกร่วมกันเป็นพวกพ้องเดียวกัน แต่บางส่วนก็คำนึงถึงเรื่องปากท้อง เป็นหลัก จึงมองข้ามความเป็นกลุ่มเครือข่ายเดียวกันไป อาชีพนายหน้า จึงเป็นช่องทางหาเงิน ของทั้งคนไทย และคนไทใหญ่ ที่รู้ช่องทางในการเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในจังหวัด เชียงใหม่เป็นอย่างดี เช่น นายหน้าจัดหางาน รับจ้างเป็นนายจ้าง นายหน้ารับส่งแรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่จากรัฐฉานเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ ในกลุ่มของชาวไทใหญ่ ที่รู้จักกัน ก็มีการเอาเปรียบเช่นกัน ประกอบกับแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ไม่มีทางเลือกมากนักในการหลีกเลี่ยงการเอาเปรียบจากชาวไทใหญ่ ด้วยกัน เนื่องจาก การดำเนินการบางอย่าง ต้องอาศัยนายหน้า หรือคนรู้จักชาวไทใหญ่ เป็นธุระจัดการให้ เช่น

การโอนเงินให้ทางบ้านที่รัฐฉาน การติดต่อราชการสำหรับผู้ที่เข้ามาประเทศไทยช่วงแรก และไม่สามารถดำเนินการเองได้ เป็นต้น แก้ไขปัญหาเบื้องต้น คือ เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา และป้องกันไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเดิม แต่เมื่อชีวิตมีประสบการณ์มากขึ้น แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จะสามารถดำเนินการบางเรื่องได้ด้วยตนเอง เช่น หากอ่านเขียนภาษาไทยได้คล่อง ก็สามารถติดต่อหน่วยงาน หรือหางานทำเองได้ และการที่รู้จักเพื่อนที่หลากหลายขึ้น ก็ทำให้มีที่ปรึกษา และมีช่องทางในการหางาน หาที่เรียนหนังสือ ได้ง่ายยิ่งขึ้น

การเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่

เรื่องราวชีวิตจากกรณีศึกษาชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน สะท้อนให้เห็นชุดความรู้ของการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองในหลากหลายรูปแบบ แต่การเรียนรู้ที่เป็นจุดร่วมและจุดต่างซึ่งขึ้นอยู่กับต้นทุน โอกาส และลักษณะงาน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของแต่ละคน โดยสามารถสรุปรูปแบบการเรียนรู้ของกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่มีการเรียนรู้ในพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง คือ ชาวไทใหญ่ที่มีการเอาตัวรอด การปรับตัวตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่ต้องพบในแต่ละวัน ชาวไทใหญ่ มีพื้นฐานชีวิตที่อยู่กับวิถีเกษตร พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ผลิตผลทางการเกษตรเป็นอาหาร และสามารถขายเป็นรายได้จุนเจือเลี้ยงดูคนในครอบครัว มีเพียงเครื่องปรุงไม่กี่ชนิดที่ต้องซื้อจากตลาด เพราะไม่สามารถผลิตได้เอง เช่น เกลือ ผงชูรส เป็นต้น ชาวไทใหญ่ จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในการทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงน่อง ทำงานบ้าน มาตั้งแต่เด็ก ทั้งจากการสั่งสอน โดยตรงจากพ่อแม่ จากการติดตามพ่อแม่ไปทำงาน ทุกคนมีบทบาทความรับผิดชอบงานของตนเอง ทุกคนต้องช่วยกันทำงาน มีความเข้าใจในสถานะทางการเงินของครอบครัว ทำให้แรงงานชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ขยันขันแข็งและตั้งใจทำงาน แต่อยากทำงานในลักษณะที่เรียกว่า “*คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก*” แรงงานส่วนใหญ่อยากทำงานที่มีบรรยากาศการทำงานที่ดี ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือการดูถูกจากนายจ้างหรือเพื่อนร่วมงาน แรงงานส่วนใหญ่ไม่กลัวการตกงาน และพร้อมจะทำงานเต็มที่หากได้รับน้ำใจจากเจ้านาย ซึ่งโดยพื้นฐานชีวิตที่อยู่ในครอบครัวที่ถ้อยทีถ้อยอาศัย จึงทำให้แรงงานส่วนใหญ่มีนิสัยอ่อนโยน มีน้ำใจ อดทนไม่เกียจงานหนัก และพร้อมจะเรียนรู้การทำงานที่ไม่เคยทำมาก่อน

จากกรณีศึกษาพบชาวไทใหญ่ที่มีการเรียนรู้ลักษณะนี้ จำนวน 6 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ผู้หญิง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากครอบครัว ชาวไทใหญ่กลุ่มนี้มักจะไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง

หรือหาช่องทางเอาตัวรอด ขาดไหวพริบในการดำเนินชีวิตในสังคม หลายครั้งจึงถูกเอาเปรียบจากคนรอบข้างทั้งคนไทยและคนไทใหญ่ด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่เป็นคนที่มิชีวิตที่มาจากครอบครัวขนาดเล็ก ไม่มีพื้นฐานการศึกษา ขาดประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบอาชีพที่ขาดโอกาสในการพบปะผู้คนหรือหาความรู้เพิ่มเติม เช่น แม่บ้าน ลูกจ้างทั่วไป เป็นต้น ชาวไทใหญ่กลุ่มนี้สามารถดำเนินชีวิตทำงานเก็บเงินได้อย่างปกติสุขตามอัตภาพ ซึ่งบางคนพยายามหาช่องทางการเรียนหนังสือ โดยยึดเพื่อนเป็นหลัก หาเพื่อนเรียนที่ไหนก็จะไปเรียนด้วย ไม่กล้าที่จะตัดสินใจในเรื่องที่ไม่คุ้นชินด้วยตนเอง วัฏจักรชีวิตจึงเป็นในลักษณะของหมุนวนตั้งแต่ตื่นเช้า ทำงาน นอนหลับ แล้วชีวิตก็วนเวียนอยู่เช่นนี้ในทุกวัน

กลุ่มที่มีการเรียนรู้และตอบสนองต่อสิ่งรอบข้างได้ดี คือ ชาวไทใหญ่ที่มีการเรียนรู้เอาตัวรอด พัฒนาตนเอง และมีการปรับตัวค่อนข้างเร็วและทำได้ดี หมายถึง สามารถดำเนินชีวิตในสังคมไทย ทั้งการสื่อสาร การหางาน การเดินทาง และมีความรู้รอบตัว ส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ที่มีต้นทุนชีวิตจากครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้นำ หรือบางคนมีพื้นฐานการศึกษาในระดับสูง ประกอบกับบางรายได้รับการสั่งสอนอบรมจากเจ้านายคนไทย ที่ให้ความใกล้ชิดเสมือนสมาชิกในครอบครัว รวมถึงลักษณะการประกอบอาชีพในประเทศไทย ชาวไทใหญ่ที่ทำงานกับองค์กรอิสระ หรือเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายพี่น้องชาวไทใหญ่ ทั้งจากการชักชวนของเพื่อน และความสนใจส่วนตัว ได้เพิ่มพูนความรู้ เช่น เรื่องสิทธิแรงงาน ข้อมูลสถานการณ์ความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวไทใหญ่ เป็นต้น และเป็นการสร้างเครือข่ายคนรู้จักให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ความกระตือรือร้นในการเพิ่มเติมความรู้และวิชาชีพ เช่น ทักษะวิชาชีพ ภาษา คอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และการสร้างรายได้เสริมให้กับตนเอง เนื่องจากมีพื้นฐานการรับรู้และเรียนหนังสือได้ไวมีพื้นฐานภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาพม่า ทำให้มีความกล้าที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ชาวไทใหญ่กลุ่มนี้มักได้รับให้เป็นที่ปรึกษาทั้งในเรื่องการทำงาน สิทธิแรงงาน และเรื่องส่วนตัวให้กับเพื่อนหรือรุ่นน้องที่รู้จักกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ในเรื่องของทักษะการเรียนรู้ การปรับตัวของชาวไทใหญ่ทั้งสองกลุ่มจะแตกต่างกัน แต่มีจุดร่วมที่ชาวไทใหญ่ทั้งสองกลุ่มมีเหมือนกัน ได้แก่

คำสอนของพ่อแม่ ถึงเตือนใจในชีวิต จากกรณีศึกษาชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน

พบว่าทุกคนมีเป้าหมายเพื่อการทำงานเก็บเงินส่งให้ครอบครัว ต้องการให้พ่อแม่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ต้องทำงานหนัก ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่จะแบ่งเงินส่วนหนึ่งส่งให้ครอบครัวทุกเดือน มีเพียงบางคนที่นานนานครั้งจึงส่งเป็นก้อนใหญ่ให้ ความกตัญญูไม่จำกัดเพียงในเรื่องของการส่งเงินให้ครอบครัวเท่านั้น แต่ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ยึดหลักคำสอนของพ่อแม่

เป็นสิ่งเตือนใจและเป็นแนวทางปฏิบัติตนในสังคมไทยเสมอมา และที่สำคัญมีความรัก ความผูกพันในครอบครัว เครือญาติพี่น้องสูง หากมีปัญหาภัยภัยปรึกษาญาติพี่น้องเป็นหลัก รองลงมาคือเพื่อนสนิท

มุมมองชีวิต เพื่อสานฝันอนาคตตนเองและครอบครัว

แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มุมมอง เป้าหมาย ความคาดหวังต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านของการศึกษา การประกอบอาชีพ และการทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีมุมมอง เป้าหมาย ความคาดหวังต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ดังนี้

ด้านการศึกษา แรงงานข้ามชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในศูนย์ศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) มีเป้าหมายในการเรียนแตกต่างกัน แรงงานข้ามชาติที่ทำงานเป็นลูกจ้างรายวัน และรายเดือน มีเป้าหมายเรียนหนังสือให้ถึงระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้มีวุฒิการศึกษา และมีทักษะภาษาไทย รวมถึงความรู้รอบตัวที่เพิ่มขึ้น สำหรับกลุ่มแรงงานไทยใหญ่ทั่วไปนั้น วุฒิการศึกษาอาจไม่สามารถทำให้มีงานที่ดี เงินเดือนที่มากขึ้น ได้ เนื่องจากยังไม่มีตัวอย่างของผู้ที่สามารถใช้วุฒิการศึกษาขึ้นสมัครงานประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว สามารถได้รับมอบหมายให้ทำงานในตำแหน่งและเงินเดือนตามวุฒิการศึกษาเช่นเดียวกับคนไทย

ในขณะที่ แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีที่วิถีคิดและวิถีชีวิตกลมกลืนกับคนไทย หรือทำงานในองค์กรอิสระ มีเป้าหมายในการเรียนหนังสือถึงระดับปริญญาตรี โดยต้องการวุฒิ การศึกษารองรับสำหรับการขอทุนเรียนต่อในมหาวิทยาลัยซึ่งมีองค์กรระหว่างประเทศ สนับสนุนทุนการศึกษาให้กับกลุ่มคนทำงานองค์กรอิสระ ซึ่งมุมมองของแรงงานข้ามชาติ ที่มีต่อการศึกษา นอกจากนี้ มีแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่บางราย ที่ไม่ได้สนใจวุฒิการศึกษา เพียงอย่างเดียว แต่อยากศึกษาให้มีความรู้ชัดเจนในประเด็นที่ตนเองสนใจ

ด้านการประกอบอาชีพ แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ มีเป้าหมายในอนาคต ต่อการประกอบอาชีพของตนเอง คือ การได้ทำงานที่เป็นเจ้านายตนเอง ไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกไล่ออก ซึ่งอาจลงทุนทำธุรกิจขนาดเล็ก ซึ่งทำให้สมาชิกในครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

ด้านการทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วม แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ที่มีโอกาสได้ร่วม กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ จากการชักชวนของเพื่อนที่เรียนหนังสือ แห่งเดียวกัน ยังคงหาโอกาสเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมทำกิจกรรม ซึ่งเป็นอีกหนึ่งมุมมองที่เติบโต พร้อมกับประสบการณ์ในประเทศไทย

อภิปรายผล

ชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งที่เข้ามาประเทศไทยถูกต้องตามกฎหมายและผิดกฎหมาย จำนวนหลักแสนคน เกิดชุมชนชาวไทใหญ่กระจายอยู่ในหลายพื้นที่ในตัวเมืองเชียงใหม่ แม้จะเป็นมีเชื้อชาติไทใหญ่เดียวกัน แต่ก็มีอุปนิสัยใจคอ ทักษะวิถีคิด และการดำเนินชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ยังต้องมีทักษะชีวิตในการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมกับคนไทย ทั้งที่เป็นท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ และชาวไทยที่เป็นนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกภูมิภาค ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องในการที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (องค์การอนามัยโลก, 2537) ทักษะชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่หนึ่งคนเรียนรู้ที่จะปรับตัว ปรับวิถีคิดให้สามารถเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยได้

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของการเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองของชาวไทใหญ่นั้น มีประเด็นร่วมของการเรียนรู้ ดังนี้

การปรับตัว สร้างความกลมกลืนในสังคมไทย

หากชาวไทใหญ่ ได้ย้อนมองกลับไปดูเส้นทางการเติบโตของตนเอง จากวันแรกที่เข้ามาประเทศไทย จนถึงปัจจุบัน พวกเขาจะเห็นบทเรียนจากการเรียนรู้มากมาย จากประสบการณ์ตรงของชีวิต ซึ่งจะพบว่าหากไม่ลงมือทำ ก็จะไม่รู้ว่าดีหรือไม่ดี และต้องปรับปรุงอย่างไร แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการทำงานจากหลายอาชีพและเรียนรู้การทำงานกับนายหน้าหลายลักษณะ

ในเรื่องการเดินทาง หากเป็นผู้ที่ไม่มีใบอนุญาตขับขี่ ก็จะมีวิธีการหลีกเลี่ยงเส้นทางที่มักมีเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจเป็นประจำ และอีกวิธีคือการพยายามไม่แสดงอาการพิรุณ ให้ผิดสังเกต ซึ่งกว่าจะมีวิธีการอยู่รอดได้ หลายคนต้องเสียค่าปรับและถูกจับหลายครั้ง

อีกเรื่องที่เป็นความยากในการติดต่อประสานงานของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ คือ การติดต่อทำเอกสารอนุญาตทำงาน ให้ถูกต้องตามกฎหมาย บางรายเรียนรู้จากเจ้านายจากนั้นก็สามารรถดำเนินการได้เองในครั้งต่อไป บางรายไม่ทราบจะปรึกษาใครก็อาศัยความใจกล้าเข้าไปติดต่อโดยตรง แต่เนื่องจากยังขาดทักษะการสื่อสารภาษาไทยที่ยังไม่ชัดเจนนัก ประกอบกับเกรงกลัวต่อท่าทีของเจ้าหน้าที่รัฐ จึงทำให้เกิดการน้อยเนื้อต่ำใจจากคำพูดของเจ้าหน้าที่รัฐที่กล่าวในเชิงการดูถูกอคติต่อแรงงานข้ามชาติ แต่เมื่อได้เรียนรู้ลองผิดลองถูกแล้ว ก็สามารถดำเนินการได้เอง และยังให้คำแนะนำกับเพื่อนคนอื่นได้อีกด้วย สร้างความภูมิใจให้กับตนเองได้อีกทาง

ทั้งนี้ พบว่าการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องทักษะชีวิต คือ ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมเพื่อที่จะสามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทั่วไปเป็นทักษะที่มนุษย์ต้องใช้ทุกวันเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่ทักษะวิชาชีพเป็นทักษะที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ชาวไทใหญ่ต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

- 1) ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ความสามารถในการบริหารจัดการระบบการเงิน ความสามารถในการดูแลตนเอง การตระหนักถึงความปลอดภัย ความสามารถในการจัดหาจัดเตรียม และการบริโภคอาหาร ความสามารถในการซื้อและถนอมเครื่องแต่งกาย และความสามารถในการอยู่ร่วมกับชุมชน
- 2) ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการสร้างมิตรภาพ ได้แก่ ความสามารถในการรู้จักตนเอง การสร้างความมั่นใจในตนเอง ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น
- 3) ทักษะการประกอบอาชีพ ได้แก่ การแสดงนิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำงาน ความสามารถในการแสวงหางาน / การรักษาความปลอดภัย และการรักษางาน ความสามารถในการดูแลสุขภาพ และความสามารถในการประกอบอาชีพ เช่น รู้จักนำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกงานในโรงเรียนหรือจากการทดลองปฏิบัติงานไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน อย่างไรก็ตาม ระดับความเข้มข้นของการเรียนรู้ที่ได้ผลในแต่ละบุคคลแตกต่างกันตามต้นทุนชีวิต บุคลิกลักษณะในการแสวงหาความรู้ และโอกาสแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับภาวะกดดันหลายอย่าง ทั้งจากความคาดหวังของคนในครอบครัว ที่คาดหวังให้ลูกส่งเงินมาให้ใช้จ่าย ความคาดหวังจากนายจ้างต่อการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด รวมถึงความคาดหวังต่อตนเองที่ต้องปรับปรุงพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่หลายคน จึงพยายามเรียนรู้หาวิธีในการหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งหากพิจารณาจากบุคลิกลักษณะนิสัย แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ที่มีทักษะการสื่อสารภาษาไทยฟังพูดอ่านเขียนที่ดี เป็นคนช่างสังเกต กล้าลองผิดลองถูก จะมีการเรียนรู้ การปรับตัว การรับรู้ข่าวสารได้เร็วและเข้าใจ

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เป็น “การเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ” ชาวไทใหญ่บางคน เมื่อต้องต่อสู้กับชีวิตเพียงลำพัง มีประสบการณ์ชีวิตระดับหนึ่ง มีการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะนิสัยบางอย่างได้ เช่น จากคนใจร้อน เมื่อสนใจอ่านหนังสือธรรมะ ปฏิบัติธรรม ทำให้เป็น

คนใจเย็นขึ้น และหนังสือที่มีบทความสร้างแรงบันดาลใจให้กับชีวิต ซึ่งช่วยให้เธอได้คิด
เดือนสติ เมื่อยามที่เธอท้อแท้ หงุดหงิด หรือหมดกำลังใจในชีวิต หรือจากเป็นคนเกรงชอบเที่ยว
เตร่ แต่เมื่ออายุมากขึ้นมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น มองวัยรุ่นที่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นเหมือน
กระจกที่สะท้อนพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนเอง จึงเกิดความรู้สึกอยากปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อเดิน
ไปสู่เป้าหมายในชีวิต

“เจ็บแล้วจำ เป็นบทเรียน” แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ เป็นทั้งผู้กระทำ
และผู้ถูกกระทำจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ ในการทำงานกับนายจ้างคนไทย แรงงานข้ามชาติ
ชาวไทใหญ่ บางรายถูกเอารัดเอาเปรียบค่าจ้างแรงงาน ละเมิดสิทธิแรงงาน และมีบางกรณีที่นายจ้าง
ขอหยิบยืมเงินจากลูกจ้าง โดยขอหักจากค่าจ้างซึ่งมาจากน้ำพักน้ำแรงของแรงงานข้ามชาติ
ชาวไทใหญ่ ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ หากสิ้นสุดความอดกลั้นอดทนกับพฤติกรรมของนายจ้าง
ลักษณะนี้ ก็ต้องยอมลาออกเปลี่ยนงานใหม่ แม้จะต้องขาดรายได้จนกว่าจะหางานใหม่ได้ก็ตาม
ที่ อีกกรณีเป็นลักษณะของการเอาเปรียบของชาวไทใหญ่ด้วยกันเอง เช่น การเก็บค่านายหน้า
ในการหางานให้ทำ ทั้งที่ไม่ได้ตกลงไว้ก่อนล่วงหน้า กรณีนายหน้าไม่รับผิดชอบกรณีแรงงาน
ข้ามชาติชาวไทใหญ่ที่ตนพามาถูกจับกุม และกรณีที่มีการฝากเงินให้ซื้อรถจักรยานยนต์ส่งไป
ให้ครอบครัวที่รัฐฉาน แต่สุดท้ายถูกคนรู้จักที่ไว้วางใจ โกงเงินหนีไป เป็นต้น ทั้งหมดล้วน
บทเรียนที่เป็นภูมิคุ้มกันตนเอง ไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเดิม

การเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ทั้งในลักษณะของการเรียนรู้ท่ามกลาง
การปฏิบัติ และการเจ็บแล้วจำเป็นบทเรียน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคล
หรือสถาบันใดๆ โดยสามารถเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจ
หรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเองความเห็นดังกล่าวนี้
สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งกล่าวถึงความสามารถในการใช้ความรู้ของ
มนุษย์เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมของตนได้ จะโดยพัฒนาการ
ทางร่างกาย และ สมอง หรือโดยการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการอยู่รอดในสังคมก็ตาม
มนุษย์มีวิวัฒนาการของการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้เพื่อที่จะมีชีวิตรอด
ตามสัญชาตญาณของสิ่งมีชีวิตไปสู่การทำมาหากินยังชีพ จนพัฒนาขึ้นเป็นวิถีชีวิตของชนเผ่า
จนเริ่มมีการทำให้การเรียนรู้มีรูปแบบขึ้น เพื่อถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่น
หนึ่ง โดยการเรียนรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลได้รู้จักมารยาทและกฎเกณฑ์ต่างๆ
ทางสังคมโดยผ่านตัวแทนของสังคม ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตาม
ขบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นขบวนการที่ช่วยกล่อมเกล่าให้บุคคลได้รับการอบรมมาตั้งแต่

เด็กจากกลุ่มต่างๆ ที่แวดล้อมอยู่ เช่น การอบรมในครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน เป็นการเรียนรู้ พฤติกรรมทางสังคม ค่านิยม เจตคติ ซึ่งเกิดจากการปะทะสังสรรค์ของคนภายในกลุ่ม ประเด็น สำคัญการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นไม่จำกัดอายุ ช่วงเวลา สถานที่ หรือที่มาของการเรียนรู้ สถานที่ ต่างๆ รอบตัวเป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา โดยบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตาม ความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ

รัฐบาลตัวตนของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่

คนไทยกับคนไทใหญ่ มีประวัติศาสตร์และเชื้อสายตระกูลคนไตเช่นเดียวกัน จึงไม่น่าแปลกใจที่ลักษณะวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมความเชื่อ รูปร่างหน้าตา ไม่แตกต่าง จากคนไทยมากนัก ในจังหวัดเชียงใหม่ หนุ่มสาวชาวไทใหญ่วัยแรงงานที่ทำงานในเมือง เชียงใหม่มีบุคลิกลักษณะ การแต่งกายที่แยกไม่ออกจากคนหนุ่มสาวคนไทย ในขณะที่ส่วน ใหญ่ยังสามารถคาดเดาได้จากภาษาพูด และการแต่งกาย อย่งไรก็ตาม แม้ว่าชาวไทใหญ่ที่มี เอกสารการอนุญาตทำงานถูกต้องตามกฎหมาย บางรายก็ยังดำเนินชีวิตด้วยความไม่มั่นใจ เป็น ความหวาดระแวงต่อความไม่ปลอดภัย การถูกล้อลวง และการมีอคติของคนไทยต่อแรงงาน ข้ามชาติ ในขณะที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่บางส่วนที่ยังไม่มีเอกสารอนุญาตการทำงานที่ ถูกต้องตามกฎหมาย ยังต้องใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง เพื่อเลี่ยงต่อการถูกจับกุมส่งกลับรัฐฐาน และการเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก

แม้รูปลักษณ์ภายนอกของชาวไทใหญ่ ทั้งรูปร่างหน้าตา ผิวพรรณ ลักษณะท่าทาง มีความกลมกลืนคล้ายคลึงกับคนไทย ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่หากไม่ได้รู้จัก คลุกคลีกับ ชาวไทใหญ่ ก็จะแยกไม่ออกระหว่างคนไทยและคนไทใหญ่บางคน แต่หากคนไทยที่เคยรู้จัก หรือเคยทำกิจกรรมร่วมกันก็จะมีทักษะในการแยกแยะว่าเป็นชาวไทใหญ่ ทั้งนี้ ในสังคมไทย โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีชาวไทใหญ่จำนวนมากอาศัยอยู่ คนเชียงใหม่ส่วนใหญ่ ยอมรับชาวไทใหญ่ในฐานะของแรงงานข้ามชาติ การละเมิดสิทธิแรงงาน หรือการเอาเปรียบ แม้จะยังคงมีอยู่บ้าง แต่เนื่องจากปัจจุบัน กระแสสังคมให้ความสนใจกับประเด็นของแรงงาน ข้ามชาติ และมีการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนกลุ่มนี้มากขึ้น จึงทำให้ทัศนคติ ของคนไทยบางส่วนมองชาวไทใหญ่ในแงุ่มที่ดีขึ้น อย่งไรก็ตาม ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ยังคง มีความระแวงระวังเกรงกลัวคนรอบข้างจะสัมผัสได้ถึง “รัฐบาลตัวตน” ที่เสมือนเคลื่อนที่ติดตัว ของชาวไทใหญ่ไปในทุกที่ทุกเวลา

แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่จึงต้องพยายามเรียนรู้ในการปรับตัวทั้งเรื่องภาษา การเดินทาง การแต่งกาย เพื่อให้กลมกลืนและไม่เป็นสิ่งที่แปลกแยกในสังคม จึงไม่น่าแปลกใจ หากจะพบว่าหนุ่มสาวชาวไทใหญ่หลายคน มีวิถีคิด และการดำเนินชีวิตกลมกลืนกับคนไทย

เข้าไปทุกที ซึ่งอาจต้องแลกกับการไม่ผูกมิตรเครือข่ายชาวไทยใหญ่ นอกเหนือจากญาติพี่น้องที่สนิทชิดเชื้อเพียงเท่านั้น รวมถึงเป็นการสร้างความเป็นชายขอบให้กับตนเองอีกชั้นเพื่อปกป้องความเป็นเชื้อชาติในสังคมที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่เป็นผู้ถูกจ้องมองทั้งจากผู้ดูแลความสงบของบ้านเมือง และคนไทยในสังคม ซึ่งความพยายามในการขยับตนเองออกจากความเป็นชายขอบของสังคมไทย จึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบ ซึ่งถูกคิดค้น ปฏิเสธ เบียดเบียน ไม่มีตัวตน เป็นภาระของสังคม และขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการขั้นพื้นฐาน ทั้งจากคนไทยและคนไทยใหญ่ด้วยกันเอง ซึ่งแม้จะมีเชื้อชาติเดียวกัน แต่สถานการณ์ที่ทุกคนต้องเอาตัวรอดในแผ่นดินไทย

ในขณะที่เดียวกัน เพื่อให้อยู่รอดในสังคมและไม่ถูกเอาเปรียบ แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จึงมีการสร้างเครือข่าย สร้างพื้นที่ทางสังคมในการแสดงตัวตน โดยช่วงเวลาของการเปิดเผยตัวตนของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จะเกิดขึ้นในเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนาและกิจกรรมประจำปี เช่น งานปีใหม่ งานปอยต่างลอง เป็นต้น ซึ่งจะมีชาวไทยใหญ่จำนวนมากพร้อมใจกันแต่งกายด้วยชุดประจำชาติมาร่วมพิธีกรรมทั่วในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในเทศกาลงานเฉพาะเช่นนี้ ชาวไทยใหญ่ มีความภูมิใจที่ได้แต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ ได้พูดภาษาไทยใหญ่อย่างไม่เขินอาย และได้พบปะกลุ่มเครือข่ายชาวไทยใหญ่จำนวนมาก จึงไม่เกรงกลัวต่อสายตาของคนในสังคม ในขณะที่ชีวิตวันทำงานปกติ น้อยคนที่ยังคงแต่งกายด้วยชุดไทยใหญ่ นอกจากนี้ การเคลื่อนงานด้านสิทธิแรงงานขององค์กรอิสระเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ก็เป็นอีกช่องทางและเป็นพื้นที่แสดงตัวตน รวมถึงช่วยให้แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีเครือข่าย มีที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเข้าถึงสิทธิแรงงานที่พึงมี รวมถึง การช่วยปลดปล่อยประโลมจิตใจ และให้เกิดความรู้สึกลึกถึงการมีพวกพ้อง เช่น การรับฟังสถานีวิทยุซึ่งจัดรายการโดยนักจัดรายการชาวไทยใหญ่ ซึ่งเปิดเพลง ให้ความรู้ และประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานชาวไทยใหญ่ ซึ่งสามารถอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบได้ว่า ปัจจัยเรื่องอคติทางชาติพันธุ์ของคนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ตอกย้ำภาพความเป็นชายขอบที่กดทับให้สังคมไทยหวาดระแวงแรงงานข้ามชาติ ซึ่งแม้ว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่จะพยายามปรับตัว เรียนรู้ พัฒนาตนเองให้สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ชัดเจน แต่งกายให้กลมกลืนคนไทย ฯลฯ แต่วิถีคิดของคนรอบข้างที่มีอคติฝังลึก และความเป็นรัฐบนตัวตนของชาวไทยใหญ่เอง ทำให้แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ยังคงไม่หลุดพ้นจากความเป็นชายขอบ เกิดเป็นคำถามสำคัญว่าในฐานะมนุษย์ที่อยู่ร่วมพรมแดนติดต่อกัน จะดำรงสถานภาพของมิตรภาพและสันติสุขต่อกันได้อย่างไร ในเมื่อต่างหวาดระแวงปราศจากความไว้วางใจต่อกันและกัน

พื้นที่ตัวตน พื้นที่แห่งการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่

แม้ว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีงาน มีเงิน มีเครือข่าย มีพื้นที่แสดงตัวตน ฯลฯ ซึ่งในการดำเนินชีวิตบนแผ่นดินอื่น และการมีสถานะทางสังคมที่ถูกรัฐจัดให้เป็นแรงงานข้ามชาติ รวมถึง ข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ การเดินทางออกนอกพื้นที่ และรายได้ที่ต่ำพร้อมกับภาระการเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้การเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ต้องมีแรงผลักดันและนำทางทั้งจากความมุ่งมั่นของแต่ละคน การชักชวนหวานล่อมจากเพื่อนฝูง และการมีพื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ตัวตนที่ไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนวิถีคิด ทักษะคติ ต่อการใช้ชีวิตและมุมมองต่อเป้าหมายชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ เป็นหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวไทใหญ่บางราย รู้จักการวางแผนการดำเนินชีวิต จัดการการเงิน และหาที่เรียน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพื่อปูพื้นฐานชีวิตให้ขึ้นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งส่วนใหญ่อยากมีธุรกิจค้าขายเป็นของตนเอง และสามารถเลี้ยงดูพ่อแม่ให้อยู่สบายไม่ต้องทำงานลำบากอีกต่อไป หลายคนจึงหาช่องทางในการเรียนรู้ทักษะด้านการประกอบอาชีพเพิ่มเติม หาความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต พื้นที่ตัวตนเหล่านี้แทรกซึมอยู่ในความต้องการเบื้องต้น ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะได้อวดอ้างภาพฝันของชีวิตให้ใครได้รับฟัง แม้แต่คนไทยในสังคม ก็อยากมองว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่เหล่านี้ไม่มีเป้าหมายในชีวิต ขอเพียงให้ได้ทำงาน มีเงินอยู่ไปในแต่ละวันเท่านั้น

อีกหนึ่งพื้นที่การเรียนรู้ที่สะท้อนตัวตนของชาวไทใหญ่ได้อย่างชัดเจน คือ การมีพื้นที่ทางสังคม ให้ได้แสดงออกถึงตัวตนของชาวไทใหญ่ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ พื้นที่ทางสังคมในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่ชาวไทใหญ่สามารถปรับทุกข์ผูกมิตรด้วยภาษาเดียวกัน ได้แสดงตัวตน ได้กล้าแสดงออก ไม่ระแวง ไม่กลัวถูกหลอก เป็นเสมือนพื้นที่ปลอดภัย พื้นที่ทางสังคมของชาวไทใหญ่ ได้แก่งานบุญประเพณีสำคัญ งานปีใหม่ไทใหญ่ ชมรมต่างๆ เป็นต้น ในงานบุญประเพณีสำคัญ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่บางคน จากบทบาทผู้ที่คลุกอยู่ในห้องครัวของนายจ้าง จะได้มีโอกาสขึ้นเวที ถิ่นไม้ค้ำ พร้อมทักทายกับผู้มาร่วมงาน เป็นพื้นที่ที่คนเหล่านั้นได้แสดงศักยภาพด้านอื่นออกมา นอกเหนือจากความสามารถในการประกอบอาชีพ พร้อมกันนั้นเป็นการปลุกฝังเรื่องจิตอาสาของกลุ่มคนที่เสียสละทำงานเพื่อส่วนร่วม และได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมไปพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องการต่อรองและปรับตัวของคนพลัดถิ่น กรณีศึกษาชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในเมืองเชียงใหม่ ของอมลีน บุญเลิศ ซึ่งพบว่า การต่อรองและปรับตัวของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นเกิดขึ้นในภาวะที่ต้องเผชิญกับการถูกมองว่า

เป็นอื่น แผลกแยก เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ การปรับตัวของชาวไทยใหญ่ จึงมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย มีการแสวงหาพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนมากกว่าการปะทะกับ อำนาจรัฐและทุนโดยตรง เกิดชุมชนชาวไทยใหญ่ในหลายพื้นที่ สถานที่สำคัญอีกแห่ง คือ วัด เป็นเสมือนพื้นที่ทางสังคมของชาวไทยใหญ่ที่ใช้เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และสืบสานประเพณีของชาวไทยใหญ่ ชาวไทยใหญ่จะนำเสนอความเป็นแรงงานที่ดีและถูก กฎหมายเพื่อต่อความสัมพันธ์ในพื้นที่การทำงานเพื่อให้พ้นจากการมองว่าเป็นแรงงานไร้ฝีมือ และใช้อัตลักษณ์ความเป็นไทยใหญ่ในการต่อรองพื้นที่ทางศาสนา

ทั้งนี้ ส่วนสำคัญในพื้นที่ทางสังคม คือ เครือข่ายเพื่อนชาวไทยใหญ่ มีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จะพบความสัมพันธ์ของเครือข่ายเพื่อนฝูง ตั้งแต่การสอบถามเกี่ยวกับการเข้ามาทำงานในประเทศไทย วิธีการเข้าประเทศไทย ที่อยู่อาศัย การหางานทำ การหยิบยืมเงินเพื่อนในยามจำเป็น การชักชวนไปเรียนหนังสือ และการชักชวน เข้าร่วมกิจกรรมของชาว ไทยใหญ่ บางรายตัดสินใจเรียนหนังสือเพราะเห็นเพื่อนสนิทไปเรียน จึงอยากไปกับเพื่อน แต่สุดท้ายเมื่อถึงช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของแต่ละภาคการศึกษา หากแรงงาน ข้ามชาติชาวไทยใหญ่คนใดไม่มีความมุ่งมั่นตั้งใจเป็นปัจจัยเสริม ก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จด้าน การเรียนเหมือนเพื่อนก็เป็นได้ หรือหากผ่านไปได้ก็ทำไม่ได้ไม่คืนก นอกจากนี้ กิจกรรมของ เครือข่ายแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการทำงานเพื่อส่วนร่วม การทำงานกับผู้อื่น การวางแผนในการทำงาน การวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้น ได้แสดงศักยภาพ ความสามารถเฉพาะด้าน และได้รับความรู้รอบตัวเพิ่มเติม เช่น ประวัติศาสตร์ชาวไทยใหญ่ ความรู้ด้านสุขภาพ สิทธิแรงงาน และการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน เป็นต้น อาจกล่าว ได้ว่าพื้นที่ทางสังคมเหล่านี้ กำลังพยายามดึงแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ให้ออกมาจาก ความเป็นชายขอบของความรู้ เพราะหากแรงงานข้ามชาติเกิดการเรียนรู้ในการสื่อสาร การรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการแลกเปลี่ยนผ่านเครือข่ายญาติพี่น้องและเครือข่ายชาวไทยใหญ่ด้วยตนเอง

การทำกิจกรรมของเครือข่ายชาวไทยใหญ่ เป็นหนึ่งช่องทางของการสร้างพื้นที่ ทางสังคม พื้นที่ที่แสดงตัวตนอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องพื้นที่ ทางสังคม ซึ่งเป็นการแสดงตัวตนในสถานการณ์ บริบทพื้นที่ใหม่ โดยเป็นพื้นที่ที่ชาวไทยใหญ่ รู้สึกปลอดภัย และกล้าแสดงออก เพื่อดำรงศิลปวัฒนธรรมรากเหง้าของชาวไทยใหญ่ให้สืบ ต่อไป อย่างไรก็ตาม การสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มแรงงานข้ามชาตินั้น มีหลายรูปแบบ เช่น การอนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การเคลื่อนไหวทางสังคม การศึกษา เป็นต้น

“แรงงานข้ามชาติ” สถานะที่ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ถูกเรียกขาน บ่งบอกถึงเส้นทางการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย ต้นทุนชีวิตของแต่ละคนที่มีมาที่บ้านเกิด ถ้อยคำอบรมบ่มเพาะจากครอบครัวยังเป็นสิ่งยึดโยงจิตใจได้เป็นอย่างดี ล้วนเป็นลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตในสังคมไทยของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ความกังวลต่อการหางาน หรือการหาที่อยู่อาศัย ได้รับการคลี่คลายเมื่อมีที่ปรึกษาอย่างญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย หรือแม้แต่เพื่อนร่วมงานเชื้อชาติเดียวกัน คอยให้คำปรึกษา การเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตที่ไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ เป็นทักษะชีวิตที่ต้องสั่งสมประสบการณ์ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามบริบท สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม แม้จะอยู่บนดินแดนดินอื่น แต่ในความเป็นชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นชนชาติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะและยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ผ่านงานบุญประเพณี ผ่านงานของชมรม กลุ่มอาสาต่างๆ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวไทยใหญ่ เป็นช่วงเวลา ที่ทุกคนได้แสดงตัวตน พบปะพูดคุยกับเครือข่ายพี่น้องเพื่อนฝูง รวมทั้งเป็นพื้นที่สำหรับการได้งานใหม่ ได้ถามสารทุกข์สุขดิบของคนที่บ้านเกิด ที่สำคัญเป็นพื้นที่ที่ทุกคนได้เป็นนายของตนเอง และไม่ถูกทำให้เป็นชายขอบ

อภิปรายผล

- สิ่งที่ค้นพบ คือ การเรียนรู้ เค้าว่ายังไง กรณีศึกษาตรงหรือไม่อย่างไร
- ชายของ กรณีศึกษาพยายามเข้ามาอยู่ในวงใน เช่น การแต่งกาย การพูดให้ชัด

สิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้

1. การเปิดโลกทัศน์ ในการได้รู้จักและทำความเข้าใจชาวไทยใหญ่ ทั้งในฐานะประชากรของรัฐบาล และแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย การมีโอกาสได้รู้จัก รับฟังเรื่องราว และได้รับมิตรไมตรีอันจริงใจจากชาวไทยใหญ่ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเพื่อนร่วมสังคม และสามารถบอกเล่าหรืออธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ให้กับผู้ที่สนใจได้ เพื่อสร้างความเข้าใจด้วยใจที่เปิดกว้าง และสายตาที่มองชาวไทยใหญ่ด้วยสายตาแห่งความเป็นธรรม

2. การผูกสัมพันธ์ในฐานะของครู เพื่อน กัลยาณมิตร ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มตัวอย่าง และชาวไทยใหญ่ที่เคยเป็นลูกศิษย์ ในการเป็นที่ปรึกษาทั้งงานและการเรียน ผู้วิจัยได้เรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่ได้มุ่งหวังเฉพาะข้อมูล กลุ่มตัวอย่างเป็นมากกว่า ผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นเสมือนครูที่สอนผู้วิจัยด้วยเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตที่ประเมินราคาไม่ได้

3. งานวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ต้องการขุดคุ้ยหรือค้นหาความจริงใดใด เนื่องจากไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถตัดสินว่าเรื่องราวและการตีความจากชีวิตของผู้คนเหล่านั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือผิด แต่งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการพยายามทำความเข้าใจและนำเสนอสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงจากผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่องราวโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีช่องทางในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติให้มากขึ้น เพื่อให้คนในสังคมปรับทัศนคติที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ ด้วยมุมมองใหม่ ให้เคารพในสิทธิอันพึงมีพึงได้ ไม่เบียดเบียน และ อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข
2. ในการติดต่อหน่วยงานราชการ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาของแรงงานข้ามชาติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้ง เป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ว่าแรงงานข้ามชาติต้องถูกเอาเปรียบจากนายหน้าที่รับจ้างดำเนินการแทน
3. ควรมีการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรอิสระที่ช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ ชาว ไทใหญ่ เพื่อให้เกิดกิจกรรมและการสื่อสารในวงกว้าง ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติสามารถเข้าถึงกิจกรรมที่ทางองค์กรอิสระจัดขึ้น
4. เรื่องราวจากกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดที่อาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มิพบทบาทในการจัดการเรียนการสอนให้กับแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ซึ่งสามารถศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ และข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ เพื่อปรับกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเฉพาะอย่างแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ได้